„Kwartalnik Trzeci Sektor” – rozwój i dorobek pisma w latach 2004–2016

MAREK RYMSZA
Instytut Stosowanych Nauk Społecznych
Uniwersytetu Warszawskiego
marek.rymsza@uw.edu.pl

„Kwartalnik Trzeci Sektor" (wcześniej „Trzeci Sektor") to periodyk obecny na polskim rynku wydawniczym od jesieni 2004 roku, z roczną przerwą w 2017 roku. Ukazało się łącznie pięćdziesiąt numerowanych edycji pisma oraz sześć edycji specjalnych. W kilkunastoletniej historii pisma można wyróżnić trzy główne okresy. W dwóch pierwszych – lata 2004–2010 oraz 2011–2016 – wydawcą kwartalnika była Fundacja Instytut Spraw Publicznych, w trzecim – lata 2017–2020 – pismo jest wspólnym przedsięwzięciem wydawniczym Fundacji Akademia Organizacji Obywatelskich i Szkoły Głównej Handlowej.

W **pierwszym okresie** (2004–2010) pismo było elementem projektu KOMPAS – „Budowanie przyjaznego środowiska dla organizacji pozarządowych w Polsce", realizowanego przez Instytut Spraw Publicznych dzięki wsparciu pozyskanemu z Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe (TRUST) oraz Fundacji im. Stefana Batorego. Kwartalnik „Trzeci Sektor" był moim autorskim pomysłem. Kierowałem wówczas w Fundacji Instytut Spraw Publicznych Programem Polityki Społecznej i do idei pisma udało mi się przekonać zarząd fundacji oraz grantodawców. Projekt KOMPAS był częścią szerszego programu „Trzeci Sektor", którego operatorem w imieniu TRUST była wspomniana Fundacja im. Stefana Batorego. Kwartalnik został pomyślany jako specjalistyczne pismo środowiskowe, spełniające kryteria pisma naukowego, uzupełniające kierowane do środowiska pozarządowego wydawnictwa Stowarzyszenia Klon/Jawor oraz portal ngo.pl[1]. W zamyśle wyjściowym miał również za zadanie budować wizerunek Instytutu Spraw Publicznych nie tylko jako niezależnego think tanku, ale także organizacji współtworzącej infrastrukturę polskiego sektora pozarządowego.

W latach 2004–2016 kwartalnik ukazywał się w wersji drukowanej (podstawowej) i elektronicznej i był dystrybuowany odpłatnie przez prenumeratę oraz sprzedaż pojedynczych egzemplarzy. Pismo z założenia było przedsięwzięciem niekomercyjnym, choć równocześnie do niezbędnego minimum ograniczono rozdawanie bezpłatnych egzemplarzy.

Pierwszy numer ukazał się pod koniec 2004 roku jako numer sygnalny, a regularne jego wydawanie rozpoczęliśmy w połowie 2005 roku, po dopracowaniu koncepcji periodyku. Skład redakcji był wówczas dwuosobowy: zostałem redaktorem naczelnym, a sekretarzem redakcji – Marta Łazarowicz-Kowalik. To jej kwartalnik zawdzięcza wyjściową strukturę, z wyróżnieniem działów: „Pryzmat", „Punkty widzenia", „Prawo", „Zarządzanie", „Varia", „Recenzje i omówienia". Zielony layout i takie pierwsze

[1] Stowarzyszenie Klon/Jawor również uczestniczyło w realizacji programu „Trzeci Sektor", a wspomniane spozycjonowanie było efektem roboczych uzgodnień między uczestnikami programu.

logo kwartalnika to z kolei zasługa Rafała Załęskiego, który w Instytucie Spraw Publicznych odpowiadał za promocję i sprzedaż wydawnictw (formalnie został członkiem redakcji pisma dopiero w 2011 roku, ale aktywnie współpracował z nami od pierwszego numeru pisma). Linię programową kwartalnika wypracowaliśmy wspólnie z kolejną sekretarz redakcji – Magdaleną Dudkiewicz, która podjęła się tej funkcji począwszy od trzeciego numeru pisma, współpracując w tym zakresie z Radą Programową pisma. W latach 2004–2010 ukazało się łącznie dziewiętnaście numerowanych edycji pisma (numery 1–19), a także jeden numer specjalny angielskojęzyczny i jeden numer specjalny polskojęzyczny.

W 2010 roku zakończona została druga edycja realizacji projektu KOMPAS, co stanowiło zarazem zamknięcie fazy budowania pisma i jego pozycjonowania w sektorze obywatelskim i środowisku eksperckim. Redakcja kwartalnika w porozumieniu z Radą Programową kwartalnika przygotowała wówczas strategię dalszego rozwoju pisma. Została ona przedstawiona zarządowi fundacji, który zaakceptował większość zawartych w niej propozycji. Zakładała ona, że docelowo wydawanie kwartalnika przestanie być inicjatywą czysto projektową, a stanie się integralną częścią strategii działalności Instytutu Spraw Publicznych, co z kolei miało zapewnić stabilizację finansową pisma. Prace nad koncepcją rozwoju pisma zwieńczyła Uchwała Zarządu Instytutu Spraw Publicznych z 20 grudnia 2010 roku.

Wdrażanie wspomnianej uchwały rozpoczęło **drugi okres** w historii pisma (2011–2016). Uchwała zinstytucjonalizowała pozycję redakcji w strukturze Instytutu Spraw Publicznych oraz sformalizowała zasady funkcjonowania redakcji i Rady Programowej (przyjęto regulaminy funkcjonowania obu organów pisma). Także w tym okresie pełniłem funkcję redaktora naczelnego, a Magdalena Dudkiewicz – funkcję sekretarza redakcji. W związku z koncepcją instytucjonalizacji pisma w ramach fundacji skład redakcji się poszerzył – w naszych pracach nadal uczestniczył Rafał Załęski, ale już jako formalny członek redakcji, a także inni pracownicy Fundacji Instytut Spraw Publicznych: Grzegorz Makowski (2011–2012), Katarzyna Banul (2012–2016) oraz Paulina Sobiesiak-Penszko (2015–2016). W latach 2011–2016 ukazało się łącznie dwadzieścia numerów pisma (numery 20–39/40) oraz cztery numery specjalne.

Redakcja podjęła również wiele działań w celu popularyzacji pisma. W 2013 roku wprowadziliśmy nowy layout i nowe logo pisma (od jubileuszowego numeru trzydziestego). Rafał Załęski nawiązał w tym celu współpracę z firmą rzeczyobrazkowe.pl, która przygotowała skład numerów 30–39/40. Uruchomiliśmy nową stronę internetową kwartalnika wraz z elektronicznym archiwum pisma (dzieło Katarzyny Banul), które umożliwiło

Logo pisma w latach 2004–2011

Logo pisma w latach 2011–2018

dystrybuowanie (za niewielką odpłatnością lub nieodpłatnie) pojedynczych artykułów. W 2014 roku udostępniliśmy sprzedaż wersji dostosowanej do e-czytników. Te i inne działania (szerzej – patrz inicjatywy wymienione przy omawianiu dorobku pisma) budowały markę i rozpoznawalność pisma, ale – niestety – nie przełożyły się na ekonomiczną stabilność jego wydawania.

Po rocznej przerwie w 2017 roku kwartalnik wznowił działalność już jako wydawnictwo Fundacji Akademia Organizacji Obywatelskich i Szkoły Głównej Handlowej. Nowym redaktorem naczelnym została Magdalena Arczewska, sekretarzem redakcji pozostała zaś Magdalena Dudkiewicz. W **trzecim okresie** (2017–2020) ukazało się kolejnych dziesięć numerów pisma. Niniejszy jest numerem podwójnie jubileuszowym: pięćdziesiątą edycją numerowaną w historii kwartalnika i zarazem dziesiątą edycją wydaną przez Fundację Akademia Organizacji Obywatelskich i Szkołę Główną Handlową. Mimo wspomnianej przerwy utrzymana została ciągłość dorobku pisma (co podkreśla jego aktualna numeracja). Ciągłość ma także wymiar personalny. Jest ona zachowana dzięki pracy wieloletniej sekretarz redakcji Magdaleny Dudkiewicz, związanej z pismem od 2005 roku. Zachowaniu ciągłości sprzyjały również ewolucyjne zmiany w składzie Rady Programowej kolejnych kadencji (mam zaszczyt uczestniczyć w pracach Rady Programowej nieprzerwanie od 2004 roku). Warto zaznaczyć, że gwarantem ciągłości jest także Lidia Kuczmierowska, z którą jako kierownikiem wspomnianego na wstępie programu „Trzeci Sektor" uzgadniałem

w 2004 roku założenia ramowe pisma i z którą – już jako prezesem zarządu Fundacji Akademia Organizacji Obywatelskich – w 2016 roku wspólnie wypracowaliśmy wyjściową koncepcję „przeniesienia" redakcji pisma z Instytutu Spraw Publicznych do Fundacji Akademia Organizacji Obywatelskich[2], co następnie stało się przedmiotem formalnych uzgodnień obu zainteresowanych fundacji przy akceptacji Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. To właśnie Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności okazała się instytucjonalnym gwarantem ciągłości pisma, od 2007 roku nieprzerwanie wspierając finansowo jego wydawanie.

Linia programowa pisma

„Trzeci Sektor" został pomyślany jako periodyk poświęcony problematyce społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem działalności organizacji pozarządowych. Skierowany był zarówno do profesjonalistów, mających na co dzień styczność z sektorem obywatelskim, jak i do wszystkich zainteresowanych aktywnością obywatelską i społeczną: studentów, wykładowców, decydentów publicznych, urzędników współpracujących z organizacjami pozarządowymi, a także pracowników organizacji biznesowych zajmujących się filantropią korporacyjną i programami społecznej odpowiedzialności biznesu.

Zadaniem pisma było dostarczanie pogłębionych i zobiektywizowanych informacji i analiz na temat kondycji trzeciego sektora i społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Kwartalnik od początku swojego istnienia pełnił również funkcję kanału artykulacji problemów, z którymi borykają się organizacje społeczne, oraz stanowił forum dyskusji nad propozycjami nowych rozwiązań. Jako redakcja staraliśmy się współkształtować debatę nad kierunkami rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Misją pisma było ponadto współtworzenie zaplecza eksperckiego polskiego sektora obywatelskiego. W kwartalniku publikowali teoretycy (w tym uznane autorytety w zakresie analiz działalności społecznej i obywatelskiej, ale także młodzi naukowcy prowadzący badania z tego zakresu) oraz praktycy, przybliżający zagadnienia z zakresu prawa, zarządzania i finansów organizacji pozarządowych. Profil pisma łączył więc naukę i praktykę.

[2] W latach 2002–2009 pełniłem w Instytucie Spraw Publicznych funkcję dyrektora Programu Polityki Społecznej, w latach 2010–2014 uczestniczyłem w realizacji projektów analityczno-badawczych, a w latach 2015–2016 moja współpraca z Instytutem Spraw Publicznych ograniczała się tylko do prowadzenia redakcji kwartalnika „Trzeci Sektor". Zamierzając oddać po kilkunastu latach funkcję redaktora naczelnego, byłem zarazem przekonany, że równoczesna zmiana wydawcy będzie dla pisma impulsem rozwojowym. Propozycję przekazania pisma z Instytutu Spraw Publicznych do Fundacji Akademia Organizacji Obywatelskich, przy zachowaniu ciągłości wydawniczej, przedstawiłem w 2016 roku do rozważenia zarządowi Instytutu Spraw Publicznych, co poprzedziło rozmowy i uzgodnienia między obiema fundacjami.

Elementem linii programowej kwartalnika była dbałość o etos obywatelski. Uwypuklaliśmy szerszy – obywatelski – wymiar działalności organizacji pozarządowych, mając świadomość, że aktywność pozarządowa w dużej mierze wyrosła w Polsce z doświadczeń ruchu „Solidarności" lat osiemdziesiątych XX wieku. Poruszaliśmy na łamach pisma kwestie kluczowe dla rozwoju sektora pozarządowego, szukając przy tym tego, co organizacje łączy, a nie tego, co dzieli. Równocześnie dopuszczaliśmy na łamy pisma różne stanowiska i głosy (służył temu między innymi dział „Punkty widzenia"), uznając, że jedną z konstytutywnych cech sektora obywatelskiego jest pluralizm działań i poglądów. Pismo nie miało żadnych politycznych ani ideologicznych afiliacji, było wydawnictwem ogólnośrodowiskowym.

Redakcja, Rada Programowa, grantodawcy

Redakcja pisma w latach 2004–2016 funkcjonowała nieprzerwanie w formule kolegialnego zespołu redakcyjnego, którego członkowie byli pracownikami lub współpracownikami wydawcy – Fundacji Instytut Spraw Publicznych. W redakcji wydzielone były najpierw dwa stanowiska: redaktor naczelny i sekretarz redakcji, następnie wyodrębniono kolejno stanowisko specjalisty do spraw prenumeraty i sprzedaży oraz stanowisko specjalisty do spraw administracyjno-finansowych (lista członków redakcji pełniących poszczególne funkcje w latach 2004–2016 jest zawarta w ramce 1). W celu zapewnienia funkcjonalnej współpracy na linii „redakcja – Rada Programowa" redaktor naczelny był jednocześnie członkiem Rady Programowej. W 2014 roku redakcja

Ramka 1. Redakcja i Rada Programowa kwartalnika „Trzeci Sektor" w latach 2004–2016

Członkowie redakcji

Marek Rymsza	redaktor naczelny, 2004–2016
Marta Łazarowicz-Kowalik	sekretarz redakcji, 2004–2005 członek redakcji, 2005–2006
Magdalena Dudkiewicz	sekretarz redakcji, 2005–2016
Rafał Załęski	specjalista do spraw promocji i sprzedaży, 2004–2016*
Katarzyna Banul	specjalista do spraw administracyjno-finansowych, 2012–2016
Grzegorz Makowski	członek redakcji, 2011–2012
Paulina Sobiesiak-Penszko	członek redakcji, 2015–2016

* Stanowisko specjalisty do spraw promocji i sprzedaży formalnie włączono do składu redakcji w 2011 roku, realnie współpracę ze specjalistą prowadzono od pierwszego numeru pisma.

Członkowie Rady Programowej

Ewa Bogacz-Wojtanowska	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie 2015–2016
Galia Chimiak	Instytut Filozofii i Socjologii PAN 2015–2016
Piotr Gliński	Instytut Filozofii i Socjologii PAN Uniwersytet w Białymstoku 2004–2014
Agnieszka Golczyńska-Grondas	Uniwersytet Łódzki 2015–2016
Katarzyna Górniak	Politechnika Warszawska 2015–2016
Barbara Iwankiewicz-Rak	Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu 2004–2016, przewodnicząca Rady Programowej: 2015–2016
Andrzej Juros	Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II, Forum Lubelskich Organizacji Pozarządowych 2004–2016
Piotr Matczak	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2015–2016
Marek Rymsza	Uniwersytet Warszawski 2004–2016
Tomasz Schimanek	Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce 2004–2016
Ryszard Skrzypiec	Ośrodek Badania Aktywności Lokalnej w Katowicach 2015–2016
Kazimierz Z. Sowa	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie 2006–2014, przewodniczący Rady Programowej: 2011–2014
Elżbieta Tarkowska	Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie 2011–2014

Witold Toczyski	Uniwersytet Gdański Bałtycki Instytut Spraw Europejskich i Regionalnych 2006–2016
Zbigniew Woźniak	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2004–2009
Jakub Wygnański	Stowarzyszenie Klon/Jawor 2004–2011
Maria Zaguła-Holzer	Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży 2011–2014

podjęła współpracę (zgodnie z wymogami parametryzacyjnymi dla pism naukowych) z konsultantem metodologicznym. Został nim Dariusz Przybysz.

Rada Programowa. Głównym zadaniem Rady Programowej w latach 2004–2016 był wybór – w porozumieniu z redakcją – tematów przewodnich kolejnych numerów pisma oraz analiza opublikowanych numerów pod względem jakości i zgodności z misją pisma. Spotkania Rady Programowej organizowane były średnio raz do roku. Większość członków Rady Programowej stanowili naukowcy reprezentujący różne ośrodki akademickie i różne dyscypliny naukowe (skład osobowy Rady Programowej w latach 2004–2016 jest zawarty w ramce 1). Kilkoro członków reprezentowało świat pozarządowej praktyki. Udział w pracach Rady Programowej miał charakter społeczny, jej członkowie okazjonalnie publikowali teksty autorskie na łamach pisma.

Grantodawcy. W latach 2004–2016 głównymi grantodawcami pisma byli: Trust for Civil Society in Central and Easter Europe (2004–2010), Fundacja im. Stefana Batorego (2004–2010, 2013–2015), Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności (2007–2016) oraz Fundacja PKO Banku Polskiego (2011–2016). Serię pięciu numerów specjalnych opublikowanych w latach 2010–2014 dofinansowano ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Kilka numerów pisma było dofinansowanych z innych źródeł.

Dorobek pisma

Dorobek kwartalnika „Trzeci Sektor" zgromadzony w latach 2004–2016 to przede wszystkim opublikowanych trzydzieści dziewięć edycji numerowanych (w tym jeden numer podwójny 39/40) i sześć edycji specjalnych. Publikowaliśmy cztery numery rocznie, sygnowane odpowiednio: „wiosna", „lato", „jesień", „zima" (choć utrzymanie rytmu trzymiesięcznego napotykało trudności), z zachowaniem numeracji ciągłej, z wyjątkiem pięciu numerów specjalnych, które

Ramka 2. Tematy przewodnie numerów kwartalnika „Trzeci Sektor" opublikowanych w latach 2004–2016

Kondycja i kierunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i sektora pozarządowego

numer 4	Zatrudnienie i wolontariat w organizacjach pozarządowych
numer 5	Wizerunek organizacji pozarządowych
numer 8	Debata o organizacjach pozarządowych
numer 11	Doświadczenie i przyszłość organizacji pozarządowych w Polsce
numer 22	Dobroczynność tradycje i nowoczesność
numer 23	Oblicza wolontariatu
numer 26	Społeczeństwo obywatelskie. Wizje, przyszłość, kierunki rozwoju
numer 28	Współpraca i rywalizacja. Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim
numer 30	NGOs. Projekt wciąż w budowie
numer 32	Społeczeństwo obywatelskie 25 lat później
numer 36	Zarządzanie w sektorze non-profit
numer 39/40	Między obywatelskim, społecznym i narodowym

Ekonomiczne aspekty funkcjonowania organizacji non profit

numer 1	Podatki
numer 2	Ekonomia społeczna
numer 7	Finanse organizacji pozarządowych
numer 9	Ekonomia społeczna, przedsiębiorczość społeczna, organizacje pozarządowe
numer 18	Fundusze unijne a organizacje pozarządowe
numer 21	Ekonomia społeczna na poziomie lokalnym
numer 24	Pożytek publiczny i jeden procent. Dla kogo? Dla-czego?
numer 27	Kryzys ekonomiczny. Co na to sektor pozarządowy?
numer 38	Wycenić aktywność obywatelską

Relacje międzysektorowe

numer 3	Partnerstwo czy konkurencja?
numer 12	Dochodowo i użytecznie. Biznes a organizacje pozarządowe
numer 13	Politycznie i obywatelsko. Państwo a organizacje pozarządowe
numer 15	Sektor obywatelski a Kościół
numer 20	Upaństwowienie sektora obywatelskiego. Czy realne zagrożenie?
numer 34	Boskie, cesarskie, obywatelskie
numer specjalny 2010/2011	Jak współpracować. Administracja publiczna – sektor pozarządowy
numer specjalny 2011/2012	W stronę partnerskiej współpracy

Aktywność pozarządowa w różnych obszarach

numer 6	Rzecznictwo i lobbing
numer 10	Partnerstwo organizacji pozarządowych. Niemcy i Polska
numer 14	Media obywatelskie
numer 16	Integracja i aktywizacja. Organizacje pozarządowe wobec niepełnosprawnych
numer 17	Edukacja obywatelska
numer 19	Działalność kulturalna organizacji pozarządowych
numer 25	Seniorzy w organizacjach pozarządowych
numer 29	Aktywność obywatelska na wsi
numer 31	Nowe formy aktywności
numer 33	Niewykorzystana szansa. Polska szkoła w środowisku lokalnym
numer 35	Imigranci. Integracja. Partycypacja
numer 37	Aktywizacja po obywatelsku
numer specjalny 2012/2013	Praca socjalna w organizacjach pozarządowych
numer specjalny 2013/2014	Jak wspierać rodziny?
numer specjalny 2014	Kropla w morzu. Poradnictwo prawne i obywatelskie – rola organizacji pozarządowych

w latach 2010–2014 zastąpiły numerowane edycje zimowe. Do szeroko rozumianego dorobku pisma można także zaliczyć angielskojęzyczny numer specjalny z 2008 roku oraz serię publikacji książkowych Instytutu Spraw Publicznych opatrzonych logo pisma i napisem „Biblioteczka kwartalnika Trzeci Sektor".

W latach 2004–2016 każdy numer kwartalnika zogniskowany był wokół tematu przewodniego, któremu w całości poświęcone były dwa działy pisma: „Pryzmat" i „Punkty widzenia". W działach „Zarządzanie", „Prawo", „Varia", „Recenzje i omówienia" również staraliśmy się zamieszczać materiały dotyczące tematu przewodniego, działy te jednak w dużej mierze żyły własnym życiem. W rubryce „Od Redakcji" zamieszczaliśmy artykuł wprowadzający w tematykę numeru, najczęściej autorstwa redaktora naczelnego. Tematy przewodnie można pogrupować w cztery kategorie zbiorcze (ramka 2): kondycja i kierunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i sektora pozarządowego, ekonomiczne aspekty funkcjonowania organizacji non profit, relacje międzysektorowe, aktywność pozarządowa w różnych obszarach.

Od pierwszego numeru wszystkie teksty publikowane w działach „Pryzmat", „Zarządzanie", „Prawo" (z wyjątkiem *Kalendarium zmian prawnych*) oraz „Varia" były recenzowane w trybie anonimowym *double blind* (autor nie znał nazwiska recenzenta ani recenzent – autora). Począwszy od numeru dwudziestego drugiego recenzowane były wszystkie zamieszczane w piśmie materiały.

Ważnym elementem dorobku kwartalnika jest rubryka *Kalendarium zmian prawnych*, publikowana w dziale „Prawo" od pierwszego numeru pisma. Zawiera ona systematyczny przegląd zmian regulacji prawnych dotyczących organizacji pozarządowych w ciągu kilkunastu lat, co jest ważnym źródłem wiedzy o ewolucji polityki państwa wobec społeczeństwa obywatelskiego i organizacji pozarządowych w Polsce. Autorami analiz publikowanych w tej rubryce byli kolejno: Grzegorz Makowski (numery 1–10), Anna Krajewska (numery 11–22, 24, 26, 28) oraz Marta Święcka (numery 28–39/40). Marta Święcka kontynuowała przygotowywanie tej rubryki także w numerach pisma z lat 2017–2020. W numerach 23, 25 i 27 rubrykę *Kalendarium zmian prawnych* zastąpiły teksty Tomasza Schimanka poświęcone regulacjom prawnym sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej.

W 2012 roku redakcja wystąpiła do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego o ocenę parametryczną i wpisanie czasopisma na listę periodyków punktowanych. Kwartalnik otrzymał najpierw trzy punkty, następnie sześć punktów, co w przekonaniu i redakcji, i Rady Programowej optymalnie pozycjonowało pismo jako wydawnictwo na styku nauki i praktyki społecznej.

Ponadto w 2015 roku pod patronatem kwartalnika zainicjowaliśmy konkurs na najlepszą pracę dyplo-

mową poświęconą problematyce sektora pozarządowego i społeczeństwa obywatelskiego. Elementem promocji i konkursu, i pisma były konferencje organizowane w siedzibie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, na których ogłaszano wyniki konkursu, oraz wyjazdowe seminaria w różnych ośrodkach akademickich, a także okazjonalne spotkania w Warszawie na terenie lub w pobliżu kampusu Uniwersytetu Warszawskiego, otwarte dla studentów i sympatyków pisma.

Kwartalnik prowadził ponadto współpracę merytoryczną ze Stowarzyszeniem Forum Darczyńców, a także portalami ngo.pl i (w mniejszym zakresie) pozytek.gov.pl, gdzie ukazywały się informacje o kolejnych numerach pisma i zamieszczano niektóre publikowane w piśmie materiały. Patronował także różnym ważnym dla środowiska pozarządowego wydarzeniom, zwłaszcza o charakterze konferencyjnym.

Dziękuję wszystkim osobom, które w latach 2004–2016 uczestniczyły w różny sposób i w różnych funkcjach w wydawaniu pisma oraz publikowały artykuły na jego łamach. Dziękuję także wszystkim organizacjom i instytucjom, które wspierały kwartalnik od strony organizacyjnej i finansowej. Dziękuję Fundacji Instytut Spraw Publicznych jako wydawcy pisma w okresie, kiedy miałem zaszczyt pełnić funkcję redaktora naczelnego.

I cieszę się, że pismo nadal istnieje i się rozwija, choć już w nieco innej formule, dzięki nowym pomysłom nowego zespołu redakcyjnego, nowej Rady Programowej i nowych wydawców.